

Ιστορία Σλαβικών Λαών

Ενότητα 1^η :Εισαγωγή στην Ιστορία των Σλαβικών Λαών

Αγγελική Δεληκάρη

Λέκτορας Μεσαιωνικής Ιστορίας των Σλαβικών Λαών

Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Εισαγωγή στην Ιστορία των Σλαβικών Λαών

Περιεχόμενα ενότητας

1. Εισαγωγή για την καταγωγή και την κοιτίδα των Σλαβικών λαών, τη μετανάστευση των σλαβικών φύλων κατά την πρώιμη μεσαιωνική εποχή.
2. Σλαβικές εγκαταστάσεις στον Ελλαδικό χώρο.

Σκοποί ενότητας

- Το συγκεκριμένο μάθημα επιχειρεί μία γενική επισκόπηση της ιστορίας των Σλάβων από τη στιγμή της διαμόρφωσής τους σε επιμέρους σλαβικά φύλα.
- Η χρονική περίοδος που θα μας απασχολήσει ξεκινά από τον 6^ο αι. έως και τον 15^ο αι. μ.Χ.

Σλάβοι

- Οι Σλάβοι ανήκους στην ινδοευρωπαϊκή οικογένεια λαών. Κατοικούσαν στην Ανατολική Ευρώπη από το τέλος της Εποχής του Χαλκού, δηλ. πάνω από τρεις χιλιάδες χρόνια.
- Είναι δύσκολο να προσδιορίσουμε σε ποια περιοχή ακριβώς ήταν εγκατεστημένοι οι πρόγονοι των σημερινών Σλάβων διότι υπάρχει έλλειψη πηγών. Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί διάφορες ερμηνείες που προσπάθησαν να εξηγήσουν την απουσία των πηγών για τα σλαβικά φύλα.

Ερμηνείες για τη σιωπή των πηγών σχετικά με τα σλαβικά φύλα

Σύμφωνα με τον Πολωνό επιστήμονα H. Lowmianski οι επικρατέστερες θεωρίες είναι οι τρεις:

- α. Η διαμόρφωση ενός μέρους του ινδοευρωπαϊκού πληθυσμού σε Σλάβους έγινε με αργό ρυθμό και με χρονική καθυστέρηση σε σχέση με άλλους πληθυσμούς (π.χ. κελτικούς ή γερμανόφωνους) με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να διακρίνουμε (σχετικά με τον τρόπο ζωής, τον υλικό πολιτισμό, τα έθιμα κ.ά.), στοιχεία, αναγνωρίσιμα ως αποκλειστικά χαρακτηριστικά των Σλάβων.
- β. Για τον κόσμο του γραπτού κόσμου της Αρχαιότητας που καταλάμβανε την περιοχή της Μεσογείου, οι περιοχές της Ανατολικής Ευρώπης και βόρεια της στέπας ήταν ένας κόσμος άγνωστος, που κατοικούνταν από μυθικά όντα, με τον οποίο δεν υφίσταντο άμεσες επαφές, αλλά ειδήσεις γι' αυτόν έφταναν στους αρχαίους συγγραφείς έμμεσα (από δεύτερο ή τρίτο ακόμη χέρι).
- γ. Η έλλειψη γραπτών πηγών για τον πολιτισμό των πρώτων σλαβικών φύλων που εγκαταστάθηκαν στην Ευρώπη.

Αρχική Κοιτίδα

- Ωστόσο παρόλο που υπάρχει τέτοια έλλειψη πηγών και πληροφοριών, η επιστήμη κατάφερε, με τη βοήθεια της αρχαιολογίας, της γλωσσολογίας και της παλαιοδημογραφίας, να καθορίσει έστω και αδρά το χώρο παραμονής των Σλάβων στην Ανατολική Ευρώπη από τα τέλη της Εποχής του Χαλκού, δηλ. την «αρχική κοιτίδα».
- Εικάζεται, λοιπόν, ότι βρισκόταν στην περιοχή που περικλείεται από τους ποταμούς Βιστούλα στα δυτικά, το μέσο ρου του Δνείπερου στα ανατολικά, τα Καρπάθια στο νότο και τους ποταμούς Narev και Πριπέτ στο βορρά, δηλ. στην περιοχή της σημερινής ανατολικής Πολωνίας, δυτικής Ουκρανίας και νοτιοδυτικής Λευκορωσίας.
- Οι Σλάβοι είχαν ως γείτονές τους στην αρχική κοιτίδα τους βαλτικούς λαούς στο βορρά, τους Ιλλυριούς και τους Κέλτες στα δυτικά, τους Θράκες στα νότια και τις ιριανικές φυλές στα ανατολικά.
- Ο σλαβικός πληθυσμός της αρχικής κοιτίδας (περίπου 700.000-1.300.000 στα τέλη του 5^{ου} μ.Χ. αι.) δεν χωριζόταν σε έθνη και μιλούσε μια σχετικά ενιαία γλώσσα, την οποία η επιστήμη ονομάζει «κοινή σλαβική».

Μετακίνηση Σλάβων

- Οι Σλάβοι άρχισαν να μετακινούνται από την αρχική τους κοιτίδα με κατεύθυνση ανατολική, δυτική και νότια τον 6^ο αι. και η μετακίνηση αυτή ολοκληρώνεται παντού (εκτός από το χώρο της μετέπειτα Ρωσίας) ως τα τέλη του 8^{ου} μ.Χ. αι.
- Τις αιτίες της μετανάστευσης των Σλάβων πρέπει να τις ψάξουμε στις διεργασίες της τελευταίας φάσης της λεγόμενης «μεγάλης μετανάστευσης των λαών», όταν η διέλευση των ασιατικών λαών (των Ούννων στο α' μισό του 5^{ου} αι. και κυρίως των Αβάρων έναν αιώνα αργότερα) μέσα από τη στεπώδη ζώνη βορείως του Ευξείνου Πόντου έφερε ανακατατάξεις και κινητοποιήσεις μεταξύ των Σλάβων.
- Οι Σλάβοι, στην αρχή, υπήρξαν θύματα της αβαρικής προέλασης, και αργότερα σύμμαχοι των Αβάρων στις εκστρατείες και στις κατακτήσεις τους στο χώρο των Βαλκανίων.

Ιδιαιτερότητες της εξάπλωσης των Σλάβων

- Πρέπει να σημειώσουμε ότι η εξάπλωση των Σλάβων, οι οποίοι από την αρχική κοιτίδα τους κατευθύνθηκαν προς τα ανατολικά και βορειοανατολικά, πέραν του Δνείπερου (δηλ. των μετέπειτα Ρώσων, Ουκρανών και Λευκορώσων), είχε μερικές ιδιαιτερότητες.
- Φαίνεται ότι δεν γινόταν κατά κύματα, αλλά με έναν συνεχή και σταθερό ρυθμό μετακίνησης μικρών ομάδων Σλάβων αγροτών, οι οποίοι εγκαθίσταντο, χωρίς εμπόδια, ανάμεσα στους ντόπιους πληθυσμούς, βαλτικής και φιννικής προέλευσης.
- Ο λόγος της ειρηνικής αυτής διείσδυσης οφείλεται πιθανόν σε δύο γεγονότα. Πρώτον ότι ο θεσμός της εδαφικής κυριαρχίας δεν υφίσταται στους λαούς αυτούς και δεύτερον ότι υπήρχε επάρκεια καλλιεργήσιμων εδαφών.

Δεύτερο ρεύμα Σλάβων

- Ένα δεύτερο μεγάλο ρεύμα Σλάβων μετά την εγκατάλειψη της αρχικής κοιτίδας κινήθηκε προς τα δυτικά και εγκαταστάθηκε στην Κεντρική Ευρώπη, από τις Άλπεις ως τη Βαλτική θάλασσα.
- Πρόκειται για τους δυτικούς Σλάβους (τους μετέπειτα Πολωνούς, Τσέχους, Σόρβους, Σλοβάκους). Αυτοί αντικατέστησαν τα πολλά γερμανογενή φύλα (Βανδάλους, Βουργουνδίους, Σάξονες, Μαρκομάνους, Γέπιδες, Λογγοβάρδους), τα οποία είχαν εγκαταλείψει, με μικρές μόνο εξαιρέσεις (περίπου 10%), την Κεντρική Ευρώπη κατά τη διάρκεια του 5^{ου} αι. και ως τα μέσα του 6^{ου} αι.

Εγκατάσταση Σλάβων στην Κεντρική Ευρώπη

- Η είσοδος και η εγκατάσταση των Σλάβων στην Κεντρική Ευρώπη άρχισε μάλλον στα τέλη του 5^{ου} αι., μετά δηλ. τη μεγάλη ήττα των Ούννων στην παννονική πεδιάδα (455 μ.Χ.).
- Με την άφιξη των Αβάρων και το σχηματισμό του Αβαρικού χαγανάτου στην ίδια περιοχή της Παννονίας (δηλ. στη σημερινή Ουγγαρία) εκατό χρόνια αργότερα (περίπου 560 μ.Χ.), μερικές σλαβικές φυλές προτίμησαν, αντί να παραμείνουν στην αβαρική κυριαρχία, να μετεγκατασταθούν ξανά, αυτήν τη φορά στις λεκάνες των ποταμών Έλβα και Σάαλε μέχρι τη Βαλτική θάλασσα, δηλαδή στη Θουριγγία και στην Πομερανία της σημερινής Γερμανίας.

Τρίτο μεταναστευτικό ρεύμα Σλάβων

- Το τρίτο μεταναστευτικό ρεύμα των Σλάβων που κατευθύνθηκε από την αρχική τους κοιτίδα προς τα νότια, τα βαλκανικά και ιδιαίτερα τα βυζαντινά εδάφη, ξεκινά κατά τον 6^ο αι.
- Για την πορεία της διείσδυσης αυτής μας έχουμε επαρκείς πληροφορίες από τις βυζαντινές πηγές. Στην αρχή, οι επιδρομές των Σλάβων στα νότια του Δούναβη, στην επικράτεια του Βυζαντίου είχαν μόνο προσωρινό χαρακτήρα και οι Σλάβοι γυρνούσαν στα εδάφη τους βόρεια του Δούναβη.
- Από τα τέλη όμως του 6^{ου} αι., εγκαθίστανται μόνιμα. Το βυζαντινό κράτος, εξαιτίας της τεράστιας έκτασής του και των πολυμέτρωπων αγώνων του, δεν κατάφερε, παρά τις πολεμικές επιτυχίες του στα πεδία των μαχών κατά των Σλάβων και των Αβάρων, να αποτρέψει τη μόνιμη εγκατάσταση των Σλάβων. Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα, όπως σε αυτή των Σέρβων και Κροατών, η μόνιμη εγκατάσταση έγινε με την πρωτοβουλία των Βυζαντινών.

Πολιτειακή και κοινωνική οργάνωση των σλαβικών φύλων

- Το φαινόμενο του σχετικά γρήγορου εκσλαβισμού ενός μεγάλου μέρους της Ευρώπης συσχετίζονται οι ειδικοί με την πολιτειακή και κοινωνική οργάνωση των σλαβικών φύλων της περιόδου της εξάπλωσης (6^{ος}-8^{ος} αι.).
- Η απλούστερη πολιτειακή οργάνωση των Σλάβων σε σχέση με άλλους λαούς της εποχής, που είχε κύριο χαρακτηριστικό την έλλειψη κεντρικής εξουσίας, μαζί με τη συνήθειά τους να κατοικούν σε μικρές κοινότητες διάσπαρτες σε έναν ευρύτερο χώρο, την απουσία πόλεων, τη μικτή αγροτική οικονομία και την προτίμησή τους να διαμένουν σε δασώδεις και βαλτώδεις περιοχές, ταίριαζαν στις συνθήκες της εγκατάστασής τους στις νέες πατρίδες και συνέβαλε στην προσαρμογή και στην επιβίωσή τους.

Πολιτειακή και κοινωνική οργάνωση των σλαβικών φύλων β'

- Μπορούσαν π.χ. σε περίπτωση κινδύνου να αποσύρονται σε δυσπρόσιτα μέρη, έτσι απέφευγαν τον εχθρό και εκμεταλλεύονταν για καλλιέργεια εγκαταλειμμένες ή δύσκολα εκμεταλλεύσιμες περιοχές.
- Ήταν, λοιπόν, φυσικό η εικόνα της εγκατάστασης των Σλάβων στην Ευρώπη να μην μείνει σταθερή από τότε έως σήμερα. Σε πολλά μέρη οι Σλάβοι αφομοιώθηκαν (π.χ. στην Ελλάδα, στην περιοχή της σημερινής ΒΑ Γερμανίας, της σημερινής Αυστρίας και Ρουμανίας).

Διαφοροποίηση και διαμόρφωση του σλαβικού πληθυσμού

- Η εξάπλωση των Σλάβων στη Νότια, την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη αποτελεί την αρχή της εσωτερικής διαφοροποίησης του σλαβικού πληθυσμού. Η διεργασία αυτή στην οποία επέδρασαν πολλοί παράγοντες, ήταν περίπλοκη και μακροχρόνια.
- Στοιχεία οικονομικά, πολιτικά, γεωγραφικά, πολιτιστικά και πληθυσμιακά του περιβάλλοντος χώρου στις νέες τους πατρίδες συνέβαλλαν κάθε φορά στη διαφοροποίηση και διαμόρφωση της εξέλιξης των σλαβικών φύλων σε ξεχωριστά έθνη.

Σλάβοι της Βαλκανικής χερσονήσου

- Εμείς καταρχήν θα ασχοληθούμε με τους Σλάβους που εγκαταστάθηκαν νότια του Δούναβη, στη Βαλκανική χερσόνησο.
- Οι ιστορικές τύχες αυτών των νότιων Σλάβων διαμορφώθηκαν στον πολιτειακό, κοινωνικό, πνευματικό και υλικό τομέα αρχικά κάτω από την ισχυρή επίδραση της Βυζαντινής και εν μέρει της Φραγκικής αυτοκρατορίας.
- Παρόλο που οι Σλάβοι έφτασαν να αποτελούν το πιο πολυάριθμο στοιχείο των Βαλκανίων, ποτέ δεν συγκρότησαν μια ενιαία πολιτική οντότητα, ούτε είχαν μια κοινή ιστορική πορεία. Χαρακτηριστικά της ιστορία τους από τη στιγμή της εγκατάστασής τους στα Βαλκάνια έως σήμερα είναι η προοδευτική διάσπαση και ο κατακερματισμός σε όλο και περισσότερα έθνη.

Γλώσσα

- Ενώ οι μεσαιωνικές πηγές παραδίδουν την ύπαρξη τριών σλαβικών λαών στα Βαλκάνια (Σέρβοι, Κροάτες, Βούλγαροι), σήμερα αριθμούνται επτά, αφού προστέθηκαν οι Σλοβένοι, οι Βόσνιοι, οι κάτοικοι του κράτους των Σκοπίων και οι Σέρβοι του Μαυροβουνίου.
- Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά τη γλώσσα. Την παλαιοσλαβική γλώσσα του Μεσαίωνα που ήταν κατανοητή σε όλους τους Σλάβους των Βαλκανίων καθώς και στους Σλάβους της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, αντικατέστησαν σήμερα έξι γλώσσες (σλοβενική, κροατική, σερβική, βοσνιακή, βουλγαρική, γλώσσα του κράτους των Σκοπίων).

Θρησκεία

- Ένα άλλο στοιχείο που διαφοροποιεί τους Σλάβους των Βαλκανίων είναι η θρησκεία.
- Οι περιοχές που κατοικούσαν οι Σλοβένοι και οι Κροάτες ενσωματώθηκαν στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και στον δυτικό πολιτισμό και υιοθέτησαν το λατινικό αλφάβητο.
- Αντίθετα, οι Σέρβοι, οι Βούλγαροι και οι κάτοικοι του κράτους των Σκοπίων παρέμειναν στο ανατολικό χριστιανικό δόγμα. Βέβαια δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η Εκκλησία των Σκοπίων είναι σχισματική. Αυτοί δέχτηκαν έντονη επίδραση από τον βυζαντινό πολιτισμό και γενικότερα την ελληνική παιδεία.
- Όπως είπαμε, η κυρίαρχη γλώσσα στο Μεσαίωνα ήταν η παλαιοσλαβική, μια δημιουργία των αδελφών Κυρίλλου και Μεθοδίου και των μαθητών τους, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες διάδοσης του χριστιανισμού στους Σλάβους.

Δημιουργία κρατών

- Οι πρώτες προσπάθειες των Νοτιοσλάβων για τη δημιουργία κρατών αποδίδονται από τις ιστορικές πηγές στον 9^ο αι. Αρχικά επρόκειτο για εφήμερα κρατικά μορφώματα που δεν άντεξαν στο χρόνο, στις εσωτερικές διαμάχες και στις πιέσεις της φραγκικής και βυζαντινής αυτοκρατορίας. Εξαίρεση υπήρξαν οι Βούλγαροι που ίδρυσαν το λεγόμενο Α΄ Βουλγαρικού κράτους το 681 μ.Χ., οι ηγέτες του οποίου αναδείχθηκαν ισχυρότατοι αντίπαλοι της βυζαντινής αυτοκρατορίας έως τα τέλη του 10^ο αι.
- Εκτός από τις δύο μεγάλες αυτοκρατορίες στην Ανατολή και στη Δύση οι περιφερειακές δυνάμεις, η Βενετία και η Ουγγαρία, ανέκοψαν την ενδυνάμωση της Κροατίας, η οποία κατόρθωσε να γίνει μια υπολογίσιμη δύναμη μόνο για τρεις δεκαετίες (1059-1089), όπως θα δούμε παρακάτω.
- Την κατιούσα πορεία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας από τα τέλη του 11^ο αι. εκμεταλλεύθηκαν οι Βούλγαροι και κατόρθωσαν να σχηματίσουν και πάλι κράτος, το λεγόμενο Β΄ Βουλγαρικό κράτος (1186-1396). Αλλά και οι Σέρβοι δημιούργησαν σταδιακά ένα εκτεταμένο και ισχυρό κράτος υπό τη δυναστεία των Νεμανιδών (1168-1371).

Τούρκικη κατοχή

- Τα μεσαιωνικά κράτη των νοτίων Σλάβων δεν κατόρθωσαν να αντισταθούν συνασπισμένα στην προέλαση των Οθωμανών και περιήλθαν βαθμιαία, από τα τέλη του 14^{ου} αι. στην κυριαρχία τους.
- Η περίοδος της τουρκικής κατοχής θα διαρκέσει ως τις αρχές του 19^{ου} αι., σε μερικές περιπτώσεις έως τις αρχές του 20^{ου} αι. (με τη συνθήκη του Βερολίνου το 1878 η Σερβία απέκτησε πλήρη ανεξαρτησία και τη διεθνή αναγνώριση, ωστόσο ο χώρος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης δεν έγινε σερβικός αλλά αυστριακός μέχρι το 1918, το Μαυροβούνιο επίσης το 1878 αποκτά την ανεξαρτησία του και η Βουλγαρία γίνεται αυτόνομη ηγεμονία).
- Στο διάστημα αυτό η Ορθόδοξη Εκκλησία διατήρησε την ιστορική μνήμη των πιστών της και ανέλαβε, εκτός των εκκλησιαστικών, και τις κοσμικές υποθέσεις του ποιμνίου της απέναντι στις οθωμανικές και από τον 17^ο αι. και στις αυστριακές αρχές.

Βιβλιογραφία για σλαβικές εγκαταστάσεις

- Barford, P. M., *The Early Slavs. Culture and Society in Early Medieval Eastern Europe*, New York 2001.
- Barford, P. M., “Crisis in the Shadows: Recent Polish Polemic on the Origin of the Slavs”, *Slavia Antiqua* 44 (2003) 121-155.
- Charanis, P., «On the question of the Slavonic Settlements in Greece during the Middle Ages», *Byzantinoslavica* 10 (1949) 254-258.
- Charanis, P., «On the question of the Slavic Settlement in the Peloponnesus», *Byzantinische Zeitschrift* 46 (1953) 91-103.
- Curta, F., *The Making of the Slavs: History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500- 700*, Cambridge 2001.
- Curta, F., *Southeastern Europe in the Middle Ages, 500-1250*, Cambridge 2006.

Βιβλιογραφία (1/2)

- Darden, B. J., “Who were the Sclaveni and where did they come from?” *Byzantinische Forschungen* 28 (2004) 133-157.
- Dvornik, F., *La vie de Saint Grégoire le Décapolite et les Slaves macédoniens au IX siècles*, Paris 1926.
- Fine, J.V.A., *The Early Medieval Balkans. A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, Ann Arbor 1983.
- Hösch, E., *Geschichte der Balkanländer. Von der Frühzeit bis zur Gegenwart*, München 1999.
- Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη Γ., *Οι Σλάβοι των Βαλκανίων. Εισαγωγή στην ιστορία και τον πολιτισμό τους*, Αθήνα εκδ. Gutenberg 2004.
- Μαλιγκούδης, Φ., *Ελληνισμός και Σλαβικός κόσμος*, Θεσσαλονίκη 2006.
- Μαλιγκούδης, Φ., *Σλάβοι στη Μεσαιωνική Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη 2013.

Βιβλιογραφία (2/2)

- Schramm, G., “Venedi, Antes, Sclaveni, Sclavi: FrüheSammelbezeichnungenfürslawischeStämme und ihrgeschichtlicherHintergrund”, *Jahrbücherfür Geschichte Osteuropas*43 (1995) 161-200.
- Szmoniewski, B. S., “The Antes: Eastern ‘Brothers’ of the Sclavenes?” στο: F. Curta(επιμ.), *Neglected Barbarians* [Studies in the Early Middle Ages 32], Turnhut 2010, σσ. 53-82.
- Terpilovskij, R. V., *Slavs in the Dnieper Region in the first half of the first millennium A. D.*, Lublin 2004.
- Werner, R., “ZurHerkunftderAnten. Einethnisches und soziales Problem derSpätantike”, στο: W. Eck – H. Galsterer – H. Wolff (επιμ.), *StudienzurAntikenSozialgeschichte. Festschrift F. Vittinghoff*, Köln - Wien 1980, σσ. 573-595.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αγγελική Δεληκάρη.
«Ιστορία Σλαβικών Λαών. Εισαγωγή στην Ιστορία των Σλαβικών Λαών».
Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS192/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Αλεξάνδρα Αντωνιάδου
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2013-2014

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

